

نخستین رویارویی‌های اندیشه‌گران ایران با دو رویهٔ تمدن بورژوازی غرب

* مؤلف: عبدالهادی حائری

* ناشر: امیر کبیر

* سال نشر: ۱۳۷۲

* نوبت چاپ: دوم

* محل نشر: تهران

این اثر ماندنی و مفید به عنوان یک منبع اساسی در حوزه مورد مطالعه، مورد تأیید می‌باشد؛ در ضمن به عنوان یک منبع فرعی برای رشته تاریخ در مقاطع مختلف و سطوح گوناگون دانشگاهی برای دروس تاریخ استعمار غرب، تاریخ صفویه و تاریخ قاجاریه مناسب و قابل استفاده می‌باشد.

۱. بررسی شکلی متن:

متن حاضر، یکی از نمونه‌های سبک نویسندگی دکتر حائری است. اساس کار او بر انتخاب و به کارگیری واژه‌های فارسی، زیبا، کوتاه و رسا به جای واژه‌های غربی و حتی عربی است. البته این تلاش به طور طبیعی باید نسبی و موردی باشد، چنان که حتی در عنوان کتاب هم واژهٔ عربی (تمدن) دیده می‌شود و هم واژهٔ غربی (بورژوازی). در این کتاب تا اندازه‌ای در به کارگیری واژه‌های فارسی افراط شده است به گونه‌ای که نثر کتاب در مواردی چند نامأنوس می‌نماید. فهرست اعلام و واژه‌های پایان کتاب نیز به دو زبان فارسی و لاتین در یافتن اصطلاحات تاریخی مفید است. کیفیت چاپ کتاب بسیار مطلوب و می‌توان گفت از حروف چشم نواز انتخاب شده و از نظر حروف چینی تقریباً بدون غلط است.

۲. بررسی علمی متن:

از آنجا که این اثر، متنی درسی و آموزشی نیست، در دروس مختلفی که در جای خود بدان اشاره شد، می‌توان از بخش‌های مختلف آن به تناسب موضوع استفاده کرد. مطالب کتاب، با توجه به ساختار مستحکم و منطقی آن دقیقاً با عنوان آن سازگار است. تنها باید اشاره کرد که هشتمین فصل کتاب، با دیگر مطالب و فصول کاملاً بی‌ارتباط به نظر می‌رسد و در کتاب جایگاهی ندارد.

فصول کتاب را باید به دو بخش تقسیم کرد: بخش مطالب نخست که به تاریخ ظهور و رشد تمدن بورژوازی غرب و تاریخ استعمار مربوط می‌شود، جنبهٔ مقدماتی دارد و طبیعی است که در این زمینه‌ها آثار فراوان و متعددی در غرب به رشتهٔ نگارش درآمده است. مطالب کتاب در این بخش نه جامع است و نه بی‌نظیر ولی در بخش مربوط به تاریخ ایران، انصافاً مرحوم حائری حق مطلب را ادا کرده و مباحث کتاب از جامعیت ویژه‌ای برخوردار است. این متن، برای درس خاصی تألیف نشده و بنابراین نمی‌توان آن را با سرفصل‌های درسی خاص مطابق دانست. به همین سبب، این کتاب یکی از نمونه‌های عالی و قابل استفاده و اعتماد پژوهش‌های دانشگاهی محسوب می‌شود.

۳. پیشنهادها:

۱. جابه‌جایی برخی سرفصل‌ها و مطالب کتاب؛
۲. استفاده از این کتاب در دروس مختلف دوره صفویه، قاجاریه و تاریخ استعمار برای مقاطع مختلف.

۴. جمع بندی نهایی:

این کتاب، یکی از پژوهش‌های تاریخی جدید است که از نظر موضوع اصالت و تازگی دارد و از نظر شیوهٔ تحقیق، روش تدوین و سبک نگارش و همچنین از نظر روش تاریخی، یکی از الگوهای برجسته به شمار می‌آید. بنابراین، تدریس دروس تاریخ ایران از صفویه به بعد به عنوان یک متن فرعی و جنبی بسیار سودمند و راهگشا است. پژوهش دیگری با همین موضوع و در همین سطح موجود نیست و شکل و محتوای آن کاملاً با سطح مورد نظر علمی و دانشگاهی انطباق دارد.